

LU Bibliotēkas darbība Latvijas Universitātes e-resursu repozitārija izveidē

Ilga Rampāne

LU Bibliotēkas sistēmbibliotekāre

*Starptautiskais seminārs "Institucionālais
repozitārijs pētniecības attīstībai un zinātniskās
informācijas pieejamībai" (28.10.2011.)*

Latvijas Universitātes (LU) e-resursu repozitārijs

- Nodrošina LU zinātnisko un intelektuālo sasniegumu apkopošanu, saglabāšanu un pieejamību.
- Repozitārijā var ievietot un padarīt publiski pieejamas LU mācībspēku un pētnieku publikācijas digitālā formātā:
 - rakstus (recenzētus/nerecenzētus, publicētus/nepublicētus, preprintus, postprintus u.c.);
 - promocijas darbus un to kopsavilkumus,
 - konferenču/semināru materiālus, ziņojumus,
 - pētījumu un projektu atskaites,
 - attēlus un citus elektroniskos dokumentus.

Kāpēc bija svarīgi izveidot LU e-resursu repositāriju?

- LU personāla publikācijas ir izkļiedētas virtuālā telpā;
- Nav nodrošināta publikāciju uzkrāšana un saglabāšana vienkopus un ilglaicīga piekļuve digitālajiem dokumentiem;
- Apgrūtināta zinātniskās pētniecības darba novērtēšana un administrēšana;

Kāpēc bija svarīgi izveidot LU e-resursu repositāriju?

■ Problēmas –

- kā nodrošināt ātrāku lasītāja piekļuvi publikācijai virtuālajā vidē;
- kā palielināt pētniecības rezultātu ietekmi un citējamību.

LU e-resursu repozitārija izveides mērķis

- Nodrošināt globālu brīvu pieejamību tiešsaistē institūcijas zinātniskajai pētniecībai;
- Popularizēt un izplatīt institūcijas zinātniskos sasniegumus;
- Veicināt zinātnes un pētniecības attīstību.

LU e-resursu repozitārija izveides uzdevumi (1)

- Vienkopus uzkrāt un ilglaicīgi saglabāt LU digitāla satura publikācijas,
 - tostarp - nepublicētus dokumentus, „pelēko” literatūru;
- Nodrošināt brīvu, nemainīgu un ilglaicīgu piekļuvi digitāliem dokumentiem;

LU e-resursu repozitārija izveides uzdevumi (2)

- Organizēt pašarhivēšanu jeb publikācijas deponēšanu institucionālajā repozitārijā;
- Samazināt dokumentu publicēšanas izmaksas un saīsināt ceļu no autora līdz lasītājam;
- Palielināt pētniecības rezultātu ietekmi un citējamību;

LU e-resursu repozitārija izveides uzdevumi (3)

- Atvieglot zinātniskās pētniecības darba novērtēšanu un administrēšanu;
- Sniegt pārskatu par LU intelektuālo un zinātnisko kapacitāti kopumā.

LU e-resursu repozitārija izveides posmi (1)

1. Izpētes posms

- 2009.-2010.g. – dažādu akadēmisko institūciju institucionālo repozitāriju un programmatūras (*DSpace, Eprints* u.c.) izpēte un pieredzes apzināšana
– LU Bibliotēka.
- 2010.g. – IR programmatūras izpēte un *Dspace* izvēle - LU Informācijas tehnoloģiju departaments (ITD).

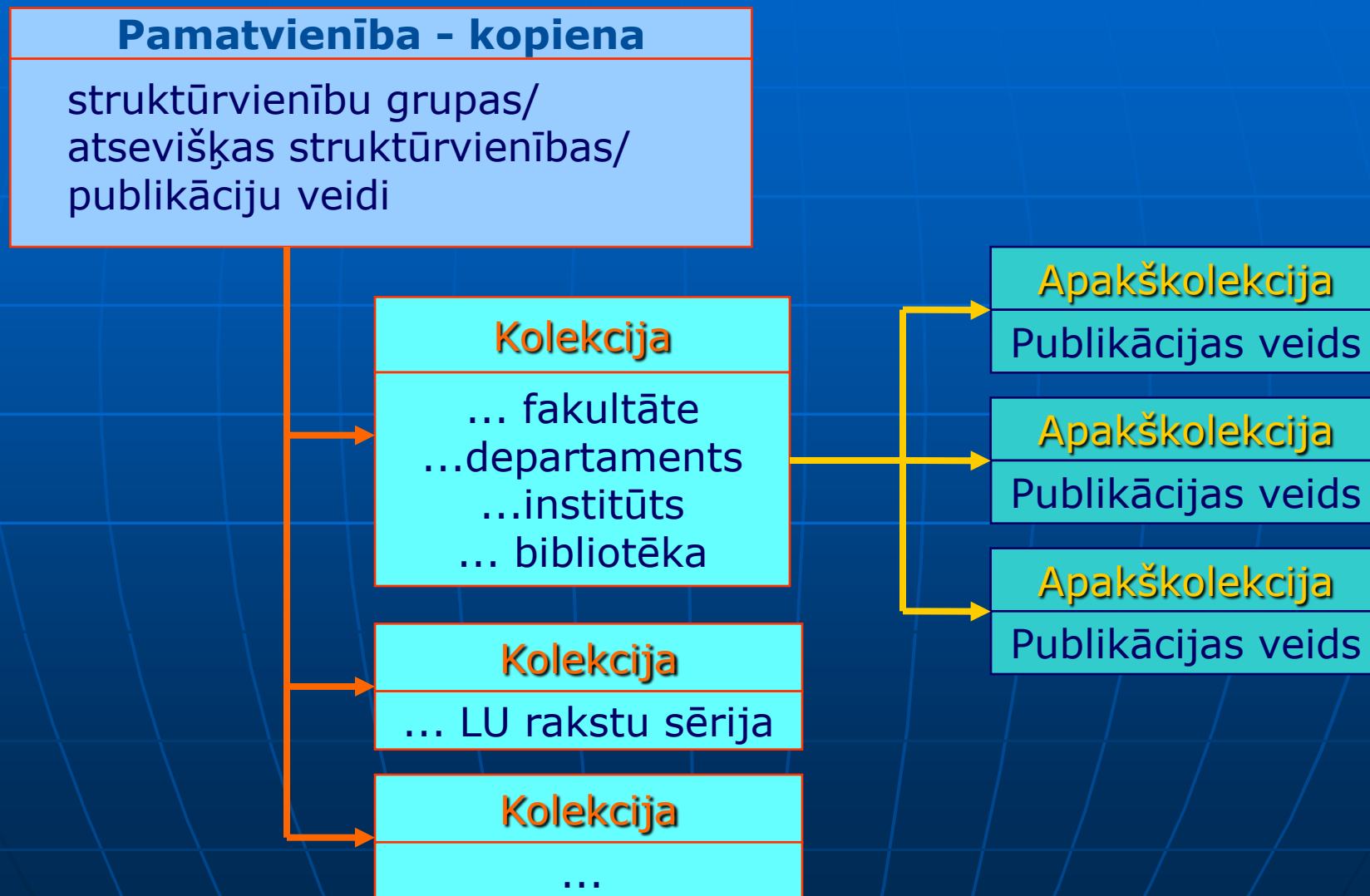
LU e-resursu repozitārija izveides posmi (2)

- 2011.g.
 - Programmatūras ieviešana (ITD);
 - “Pamācība dokumentu ievietošanai LU e-resursu repozitārijā” (LU Bibliotēka / ITD);
 - LU rektora rīkojums “Par Latvijas Universitātes institucionālā repozitārija izveidi” (Nr. 1/155 no 19.05.2011.);
 - Struktūras izveide (LU Bibliotēka);
 - Darbu deponēšana (LU struktūrvienības – publikācijas, LU Bibliotēka – disertācijas, LU Raksti).

Institucionālā repozitārija (IR) struktūras izveide

- IR ir strukturēti sadaļās - kopienās vai pamatvienībās (*Communities*) un tām pakārtotās apakšsadaļās – kolekcijās (*Collections*).
 - Pamatvienību vai kopienu var veidot
 - nozare; ● struktūrvienība;
 - struktūrvienību grupas/dokumentu veidi.
- LU Bibliotēka izvēlējās pēdējo - jauktu IR struktūras variantu.

LU e-resursu repozitārija struktūra

LU e-resursu repozitārija pamatvienības – kopienas un kolekcijas

■ **Struktūrvienību grupas**

- Fakultātes
- Institūti un aģentūras
- Departamenti
- Bibliotēkas
- Zinātņu un tehnikas vēstures muzejs
- Atsevišķas struktūrvienības (Akadēmiskais apgāds, Botāniskais dārzs...)

■ **Publikāciju veidi**

- Disertācijas, promocijas darbi
- LU Raksti
- Universitātes konferenču materiāli
- Žurnāli, periodiskie izdevumi un pārskati

LU e-resursu repozitārija apakškolekcijas

- Disertācijas/
promocijas darbi
- Publikācijas (Raksti)
- Rakstu krājumi
- Pārskati
- Žurnāli, periodiskie
izdevumi
- Administratīvie
dokumenti
- Audiovizuālie materiāli
- Attēli
- Konferenču ziņojumu
krājumi
- Monogrāfijas vai to
daļas
- Pētniecības atskaites

Pamatvienības *Fakultātes* sadaļas

- Fakultātes / Faculties [68]
 - Bioloģijas fakultāte / Faculty of Biology [7]
 - Bioloģijas fakultātes disertācijas / Doctoral Theses [7]
 - Bioloģijas fakultātes publikācijas / Staff publications [0]
 - Datorikas fakultāte / Faculty of Computing [1]
 - Datorikas fakultātes disertācijas / Doctoral Theses [0]
 - Datorikas fakultātes publikācijas / Staff publications [1]
 - Sociālo zinātņu fakultāte / Faculty of Social Sciences [4]
 - Sociālo zinātņu fakultātes disertācijas / Doctoral Theses [3]
 - Sociālo zinātņu fakultātes publikācijas / Staff Publications [0]
 - Sociālo zinātņu fakultātes rakstu krājumi [1]
 - Sociālo un politisko pētījumu institūts [0]
 - Teoloģijas fakultāte / Faculty of Theology [3]
 - Teoloģijas fakultātes disertācijas / Doctoral Theses [1]
 - Teoloģijas fakultātes personāla publikācijas / Staff publications [2]

Pamatvienības *Universitātes raksti* sadaļas

- Universitātes raksti / Acta Universitatis Latviensis / Scientific papers [27]
 - Bibliotēkzinātne, Bibliotēka un sabiedrība / Library science, Library and Society [1]
 - Bioloģija / Biology [1]
 - Datorzinātne un informācijas tehnoloģijas / Computer Science and Information Technologies [0]
 - Ekonomika un vadības zinātne / Economics and Management [7]
 - Filozofija / Philosophy [1]
 - Juridiskā zinātne / Law [1]
 - Literatūrzinātne, folkloristika, māksla / Literature, Folklore, Arts [5]
 - Matemātika / Mathematics [0]
 - Medicīna / Medicine [2]
 - Pedagoģija / Pedagogy [2]
 - Politikas zinātne / Political Science [1]
 - Psiholoģija / Psychology [1]
 - Zemes un vides zinātnes / Earth and Environment Sciences [4]
 - Zinātņu vēsture un muzejniecība / History of Sciences and Museology [1]

Publikācijas piesaiste vairākām kolekcijām

- Repozitārijā vienu publikāciju var piesaistīt vairākām kolekcijām/apakškolekcijām.
 - Piemēram, disertāciju vai rakstu krājumu – fakultātes apakškolekcijai un disertāciju vai rakstu krājumu pamatvienībai - *Disertācijas*.

Deponējuma līmeņi IR (1)

- Lietotāja līmenis – deponē savu publikāciju repositārijā
 - aizpilda formu,
 - pievieno metadatus un darba un pielikuma datnes (PDF u.c.)
- Eksperta vai redaktora līmenis
 - novērtē autora deponēto publikāciju
 - dod/nedod 'zaļo gaismu' publikācijas gala deponēšanai.

Deponējuma līmeņi IR (2)

- Administrators līmenis
 - apstiprina publikācijas gala deponēšanai,
 - piesaista vienu publikāciju vairākām kolekcijām/apakškolekcijām,
 - veido/rediģē kolekcijas/apakškolekcijas,
 - piesaista lietotāju grupas pamatvienību kolekcijām,
 - veic metadatu rediģēšanu pēc lietotāja lūguma.

E-resursu deponēšana (1)

- Darbi repozitārijā var tikt deponēti ar autora atļauju.
 - Kolekcijas ietvaros publikācijas var pievienot: autori, autortiesību īpašnieki, citas struktūrvienības, kurām šādas tiesības ir deleģētas.

E-resursu deponēšana (2)

- Lai nodrošinātu repozitāriju satura un tā kvalitātes kontroli, deponējot zinātnisko darbu tiek norādīts, kāda zinātniskā darba versija ir ievietota (preprints, recenzēts raksts, autora versija pēc recenzēšanas, nerecenzēts darbs, prezentācija u.c.).
- Repozitārijā pārsvarā ievietotas publicētu rakstu kopijas vai nepublicēti materiāli.
 - LU e-resursu repozitārijā ir deponēti raksti, prezentācijas, promocijas darbi (disertācijas), LU Rakstu sējumi.
 - Dokumentu pirmpublicēšana repozitārijā tiek izmantota minimāli.

Raksta deponēšana IR un publicēšana iespiestā vai e-žurnālā

- Zinātnisko rakstu gala versiju kopijas vienlaikus var publicēt parastā iespiestā vai elektroniskā žurnālā un deponēt e-resursu repositārijā saskaņā ar izdevēja un autora līgumā iekļautajiem autortiesību nosacījumiem.
 - Slēdzot līgumu ar izdevējiem, jāpievērš uzmanība izdevēju nosacījumiem par autora tiesībām sava darba turpmākā izmantošanā. Vairākums starptautisko izdevēju atļauj repositārijā deponēt kādu no zinātniskā raksta versijām, piemēram, autora versiju pēc recenzēšanas.

Piekļuve e-resursiem LU IR

- IR programmatūra atbalsta atklātās piekļuves standartus un protokolus, kas nodrošina vienotas meklēšanas iespējas tiešsaistē globālajā līmenī (*Google, Google Scholar* u.c.).
- IR pārsvarā paredz brīvpieejamu informācijas resursiem.
- Piekļuves tiesības atsevišķām publikāciju grupām (kolekcijai/apakškolekcijai) var ietekmēt dažādi tiesiskie ierobežojumi un institūcijas noteikumi
 - Administrators var noteikt tiesības izmantot kādu e-resursu kolekciju/apakškolekciju noteiktai lietotāju grupai, tikai autorizētiem lietotājiem.

Deponējumu skaits repozitārijā (1)

- E-resursu repozitārijā katrā pamatvienībā/kolekcijā/apakškolekcijā deponēto dokumentu skaits ir norādīts kvadrātiekvāēs aiz tās nosaukuma

- Fakultātes / Faculties [68]
 - Bioloģijas fakultāte / Faculty of Biology [7]
 - Bioloģijas fakultātes disertācijas / Doctoral Theses [7]
 - Bioloģijas fakultātes publikācijas / Staff publications [0]

Deponējumu skaits repositārijā (2)

Kopskaits (uz 28.10.11.) – 317

Akadēmiskais apgāds / The University of Latvia Press [0]

Bibliotēkas / Libraries [136]

Botāniskais dārzs / Botanical Garden [0]

Departamenti / Administrative Units [8]

Disertācijas / Doctoral Thesis [135]

Fakultātes / Faculties [68]

Filiāles [0]

Institūti un aģentūras / Institutes and agencies [7]

Latvijas Universitāte [0]

Universitātes konferenču materiāli [0]

Universitātes raksti / Acta Universitatis Latviensis / Scientific papers [27]

Zinātņu un tehnikas vēstures muzejs / Museum of History of Science and Technology [0]

Žurnāli un periodiskie izdevumi / Magazines [3]

Disertāciju e-versiju ievietošana LU IR

- LU izstrādāto un aizstāvēto disertāciju digitalizēšanu veic LU Bibliotēkas Digitalizācijas grupa kopš 2009. gada beigām, to e-versiju ievietošanu LU IR veic no 2011. gada.
- Izmantojot lielformāta skeneri *Bookeye 3* un speciālu apstrādes programmatūru (*Scan Tailor*), līdz šim digitalizētas aptuveni 700 disertācijas, kurām izveidotas gan arhīvdatnes, gan lietojumdatnes PDF formātā.
 - LU IR tiek ievietotas tās disertācijas, kuru autori ir parakstījuši līgumu un devuši atļauju šo disertāciju e-versiju iekļaušanai brīvpieejā.

Turpmākie uzdevumi LU e-resursu repozitārija attīstīšanā

- jāveic LU IR „validēšana” un iekļaušana Eiropas zinātnisko repozitāriju vienotajā tīklā DRIVER, IR sarakstā OpenDoar un ROAR;
- Jāveic tehniski uzlabojumi, saskarnes un publicēšanas licences latviskošana, dizaina uzlabošana;
- Jāpopularizē, jāaktivizē darbu deponēšana repozitārijā.

IR nozīmība LU kā zinātnes universitātes veidošanā

- LU IR vienkopus apkopo zinātniskos pētījumus, uzlabo piekļuvi, palielina to izplatību un izmantošanu, veicina ātrāku zinātnes un pētniecības attīstību, paplašina komunikāciju starp pētniecības iestādēm.
- LU IR veidošana ir svarīgs visa LU personāla uzdevums, jo kā LU zinātniskās darbības CV, tas veido universitātes reklāmu, veicina pētījumu attīstību un finansējuma piesaisti.
- Aicinām LU personālu aktīvi piedalīties repozitārija veidošanā un veicināt starptautiski novērtētas zinātnes universitātes attīstību!

**Latvijas Universitātes e-resursu
repozitārija
interneta adrese –
<https://dspace.lu.lv/dspace/>**

Paldies par uzmanību!

ilga.rampane@lu.lv